

Mihail Sadoveanu: Lumea Baltagului

Criticii literari au considerat acest roman o parafrază modernă a baladei populare *Miorița*. Într-adevăr romancierul a pornit de la cunoscuta baladă populară românească, pe care l-a apreciat ca *cea mai nobilă manifestare spirituală a neamului nostru*.

Mihail Sadoveanu a mai folosit elemente din alte două balade populare românești *Dolca* și *Salga*. După propria mărturisire a autorului, la baza romanului stă și un fapt real: oprindu-se la un han, a auzit o discuție dintre doi jandarmi despre uciderea unui cioban și despre posibilitățile făptași. Mihail Sadoveanu a sintetizat aceste elemente și a elaborat o construcție epică, riguroasă, plasând în centru o psihologie feminină complexă. Din baladă a reținut ideea conflictuală: doi ciobani se înțeleg să-l omoare pe al treilea pentru a-i lua oile.

Distanța de la balada populară la roman este mare, trecând prin talentul, imaginația, pătrunzătoarea observație sicală și psihologică a romancierului. Mihail Sadoveanu înlătură descrierea și pune accentul pe acțiune și pe psihologie.

Fără de resemnarea ciobanului moldovean, Mihail Sadoveanu creează o psihologie feminină, ieșită din comun, prin setea sa de dreptate și de adevăr.

În fond romanul poate fi considerat o continuare a baladei populare. Prin umanismul său profund, prin valorile etice pe care le propune, *Baltagul* este o capodoperă a creației sadoveniene, dar și o remarcabilă creație a literaturii române moderne.

Firul epic central îl reprezintă încercarea Vitoriei Lipan de a descoperi și de a pedepsi pe ucigașii soțului său. Drumul ei este urmărit pe fundalul unei comunități specifice, aceea a oamenilor de la munte cu legile, datinile, obiceiurile lor specifice. Astfel alături de psihologia complexă și complicată a Vitoriei Lipan, romanul se constituie într-o **monografie a satului moldovean**.

Existența Vitoriei Lipan se desfășoară pe fundalul unei existențe pastorale de specific național, cu așezări sociale, economice și cu deprinderi specifice oierilor. Spațiul romanului este mioritic, cuprinzând așezările oierilor din partea dinspre munte a Moldovei.

Existența păstorească este urmărită mai ales prin familia Vitoriei Lipan.

Monografia satului: descrierea satului, a caselor, a ocupațiilor, conservatorismul, psihologia oamenilor de la munte, credințe, superstiții, calendar, obiceiuri (botez, nuntă, înmormântare)

Rânduiețile gospodărești sunt după datină: bărbatul cu oile, femeia cu problemele casei. Casa are ogradă cu adăpost pentru vite fiind construită cu toate cele de trebuință: iei de miel în pod, făină de porumb și lemne adusă de la câmp în desagi. Satul are ulicioare lungi și cotite cu cărări printre grădini, are crâșmă și biserică.

În sat viața se desfășoară calendaristic între plecarea turmelor la pășunta și întoarcerea lor la iernatic. Vremea este înțeleasă după semne. În viața oierilor nimic nu iese din tradiție. Obișnuința, datina sunt singura lege. Oamenii nu știu carte, ei se adresează preotului pentru citirea și scrierea scrisorilor și a actelor. Satul este izolat astfel încât oamenii abia au auzit de poștă și de tren.

Mihail Sadoveanu evocă o lume arhaică, departe de binefacerea civilizației. *Izolate de lumea din văi, rânduri după rânduri de generații, în sute după sute de ani, se veseliseră de creșterea zilei și începutul anilor; toate urmau ca pe vremea lui Boerebista, craiul nostru cel demult; stăpânii se schimbaseră, limbile se prefăcuseră, dar rânduiețile omului și ale stihurilor stăruiseră; așa încât se cuvenea ca și copii să-și aibă partea lor.*

Oamenii sunt conservatori; cred în superstiții: vise semne. Astfel când Vitoria Lipan și-a visat soțul, tecând călare peste o apă neagră cu spatele întors spre ea, și-a dat seama că soțul ei a murit. Deși s-a schimbat calendarul, oamenii îl urmează tot pe cel vechi. Vitoria Lipan ține post negru douăsprezece vineri la rând și îi cere preotului să facă slujbă pentru soțul ei. Vitoria o ceartă pe Minodora pentru că vrea să-și schimbe portul și pentru că-i place dansul. După rânduială ea ar trebui să poartă cămașă albă, catrință neagră și părul împletit cunună.

Deși este convinsă, că soțul ei a murit, Vitoria se duce la baba Maranda ca să-i ghicească. Cere sfatul preotului și se adresează *stăpânii pământești*, deși nu crede în eficiența acestora; – *Atunci de ce să mai scriu jalba? – Așa, ca să fie.*

În roman Mihail Sadoveanu insistă mult asupra tradițiilor și obiceiurilor legate de momentele importante ale vieții: botezul, nunta, sărbători religioase, înmormântarea.

La Borca, Vitoria Lipan asistă la un botez: *Vitoria a trebuit să supuie, să descalece, să intre la lehoză și să-i puie rodin sub pernă un coștei cu bucățele de zahăr și pe fruntea creștinului celui nou o hârtie de douăzeci de lei. S-a închinat cu paharul de băutură către nănași, a sărutat mâna preotului...* Obiceiul locului era ca toată lumea să participe la bucuria familiei. Vitoria pune rodin (dar) sub capul copilului (o pungă cu bucățele de zahăr) iar pe frunte o hârtie de 20 de lei, apoi închină paharul către nănași și sărută mâna preotului.

Un alt eveniment surprins este nunta de la Cruci: *La Cruci a dat de nuntă. Fugeau săniile cu nuntașii pe gheața Bistriței. Mireasa și druștele cu capetele înflorite; nevestele numai în catrinți și bondiți. Bărbații împușcau cu pistoalele asupra brazilor, ca să sperie și s-alunge mai degrabă iarna. Cum au văzut oamenii străini pe drumul de sus, vorniceii au pus pintoni și le-au ieșit înaintea cu năfrămile de la urechile cailor fâlfâind. Au întins plosca și-au ridicat pistoalele. Ori beau în cinstea feciorului de împărat și a slăvitei doamne mirese, ori îi omoară acolo pe loc.*

Nunta s-a abătut către drum. Vitoria a primit plosca și a făcut frumoasă urare miresei.

Mireasa și druștele aveau capetele înflorite, nevestele erau îmbrăcate în catrință și bondiți, bărbații împușcau deasupra brazilor iar vorniceii ieșeau înaintea srăinilor cu plosca plină. Nuntașii coboară cu săniile pe gheața Bistriței. Vitoria oprimește plosca și face o urare frumoasă mirilor.

Înmormântarea lui Nechifor Lipan este un bun prilej pentru a prezenta obiceiurile de la înmormântare specifice zonei: *Mortul este pus într-un car cu cetină, tras cu doi boi; carul este însoțit de trei preoți, de trei bărbați cu buciume și patru bocitoare. O bătrână are sinuri de pânză pentru datina podurilor. Rămășițele mortului sunt stropite cu vin, iar peste groapă se aruncă o găină neagră. După înmormântare se face praznic și apoi parastas la trei, nouă și patruzeci de zile.*

Mihail Sadoveanu este foarte atent și la psihologia și comportamentul moldovenilor: *Locuitorii aceștia de sub brad sunt niște făpturi de mirare. Iuți și nestatornici ca apele, ca vremea; răbdători în suferinți, ca și-n ierni cumplite, fără griji în bucurii, ca și-n arșițele lor de cuptor, plăcându-le dragostea, și beția, și datinile lor de la începutul lumii, ferindu-se de alte neamuri și de oameni de la câmpie și venind la bârlogul lor ca fiara de codru – mai cu samă stau ei în fața soarelui c-o inimă ca din el ruptă: cel mai adesea se desmiardă și lucește – de cântec, de prietenie.*